
Tíz éves a Polgári Törvénykönyv

Vékás Lajos*

Az új Ptk. tizedik születésnapjáról talán azzal emlékezhetünk meg a legmúltóbban, ha áttekintjük az új kódex néhány jelentős újításának alakulását a bírói gyakorlatban. Három kérdést választottunk ehhez az értékeléshez: a sérelemdíjat, a jogi személyek szabályainak diszpozitív jellegét és a szerződésszegési kártérítési felelősséget.

Kulcsszavak: Ptk. bírói gyakorlata, sérelemdíj, jogi személyek diszpozitív szabályozása, kontraktuális felelősség

10th anniversary of the Civil Code

The most appropriate way to commemorate the tenth anniversary of the new Civil Code is perhaps to review the evolution of some significant novelties of the new Code in judicial practice. For this evaluation, three questions have been selected in this paper: the grievance award (*solatium doloris*), the non-mandatory nature of rules on legal persons, and the contractual liability for damages.

Keywords: judicial practice of the Civil Code, *solatium doloris*, non-mandatory rules on the legal persons, contractual liability for damages

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.2.112>

1. A sérelemdíj alkalmazása a bírói gyakorlatban

1. A Ptk. *két elvi változtatást* hajtott végre e körben. Egyrészt a nem vagyoni sérelem vagyoni szankcionálását a *személyiségi jogok* védelméhez kapcsolta, és – nemcsak elnevezésében – elvi alapon elválasztotta a vagyoni károk következményeként definiált kártérítéstől. Más kérdés, hogy – a rövidítés kódex adta lehetőségével élve – utaló szabállyal [2:52. § (2)], meghatározott technikai kérdésekben mégis lehetővé tesz a kártérítési szabályok alkalmazását. Másrészt a Ptk. kiiktatta a sérelemdíj feltételei közül a *hátrány* bizonyítottságának megkövetelését.¹ Az utóbbi változtatás mögött a törvényhozónak az a megfontolása állt, hogy ne tegyünk ki a sértettet a bizonyítás terhével nemritkán együtt járó lelki megrázkódtatásnak, nem egyszer kifejezetten megalázó helyzetnek.

2. A Ptk. elvi jellegű szemléletváltozása és a sérelemdíj iránti *tömeges igények* (a „sérelemdíj-vadászat”) kezdetben – érthetően – némi bizonytalanságot okoztak a bírósági gyakorlatban. A problémák két irányban jelentkeztek. Az ítéletek egy részében még visszaköszönt a Ptk. előtti gyakorlat, és megkövetelték a hátrány

* Professor emeritus, akadémikus.

¹ 2:52. § (1) és (2) bek.

sértett általi bizonyítását.² A másik szélsőséget az a felfogás képviselte, amely szerint a jogsértés tényének megállapítása esetén valamilyen összegű sérelemdíj mindenképpen jár. Ez utóbbi álláspontot támogatta a Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) kollégiumi véleménye, amely azt mondta ki, hogy „a Ptk.-ban a sérelem bekövetkezését a jogalkotó a jogsértés megvalósulásával vélelmezi, ezért azt bizonyítani nem kell”.³ Kezdetben a konkrét ítélkezési gyakorlat is elmozdult ebbe az irányba,⁴ bár korántsem egységesen.⁵ Nyilvánvaló ezzel szemben, hogy a Ptk. nem akarta a sérelemdíjat minden apró, jelentéktelen jogsértés esetén lehetővé tenni, még kevésbé kívánt utat nyitni az „üzletszerű” sérelemdíj iránti kereseteknek.⁶ Helyeselhető ezért a Kúria döntése: „A személyiségi jogsértés megállapításának nem automatikus következménye a sérelemdíj megítélése. A körülmények bírói mérlegelése adott esetben azt is eredményezheti, hogy a jogsértő nem kötelezhető sérelemdíj megfizetésére”.⁷ Egészében is azt kell megállapítanunk, hogy a bírói gyakorlat derekasan helytállt,⁸ és viszonylag gyorsan megtalálta a kiegyensúlyozott ítélkezést biztosító utat a kezdetben nehezen kezelt *bagatell-ügyek kiszűréséhez*.⁹

3. A Ptk. sérelemdíj-felfogása mögötti jogalkotói szándék megértéséhez egy fontos mozzanatot kell kiemelni: a törvény csak a *hátrány bizonyítását/bizonyítottságát* vette ki a sérelemdíj alkalmazásának feltételei közül, de a *személyiségi sérelem* létét változatlanul megkívánja. E tekintetben a sérelemdíj törvényi feltételei alapvetően különböznek a személyi jogsértéshez fűződő objektív szankciók alkalmazásának feltételeitől,¹⁰ mivel ez utóbbiak már a „*jogsértés pusztja ténye*” esetén alkalmazhatók.¹¹ Az új szabály tehát adott esetben akkor is lehetőséget ad sérelemdíj megítélésére, amikor nem bizonyított, hogy a sértettet valamilyen hátrány érte, de személyiségi sérelem megállapítható. Ezt az értelmezést alkalmazta kiválóan az Új Ptk. Tanácsadó Testülete, amikor a következő véleményt fogalmazta meg: „A Ptk. 2:52. § (1) bekezdés második fordulatának helyes értelmezése szerint a sérelmet szenvedett fél 'az őt ért nem vagyoni sérelemért’

² Lásd pl. a Fővárosi Ítéltábla 32.Pf. 20.039/2017/3-II. sz. alatti ítéletét.

³ MOLNÁR Ambrus tanulmánya mintha egy korábbi legfelsőbb bírósági álláspontot (BH2011. 248.) követne; szerinte a Ptk. megdönthetetlen vélelmet állított fel amellet, hogy minden személyiségi jogsértés hátránnyal jár, és ezért jogsértés esetén jár sérelemdíj, a hátrányt csak a nem vagyoni kártérítés mértékének megállapításánál kell figyelembe venni: *A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései*. Kúriai Döntések 2013/7. sz., 746. o.

⁴ Lásd pl. a Fővárosi Törvényszék által 70.P. 20.229/2015/3. sz. alatt elsőfokon, a Fővárosi Ítéltábla által 2.Pf. 20.586/2015/3/II. sz. alatt másodfokon elbírált, és a Kúria által felülvizsgálati eljárásban Pfv.IV. 20.903/2016/7. sz. alatt helybenhagyott ügyet.

⁵ Ellentétes ítéleti állásfoglalást lásd pl. a PJD2016. 1. sz. és a PJD2016. 14. sz. ügyben.

⁶ A kezdeti bizonytalanságból származó csekély összegű sérelemdíjak példáit lásd SZABÓ Csilla: „*A sérelem bére*” – új bírói gyakorlat a nem vagyoni sérelem megítélése kapcsán. Polgári Jog 2017/ 7–8. sz.

⁷ BH2016. 241; hasonlóan Fővárosi Ítéltábla 32.Pf. 21.106/2016/7-II.

⁸ Ugyanígy értékel SZEGHŐ Katalin is: *Sérelemdíj – kérdések és kezdeti tapasztalatok*. Magyar Jog 2020, 136-145. o. (145. o.).

⁹ Lásd SZABÓ Csilla: „*A sérelem bére*” – új bírói gyakorlat a nem vagyoni sérelem megítélése kapcsán. Polgári Jog 2017/ 7–8. sz.

¹⁰ 2:51. § (1) bek.

¹¹ Így foglalt állást - helyesen - pl. a Szegedi Ítéltábla ítélete: BDT2018. 3821; ugyanígy BDT2017. 3657; BDT2018. 3809.

követelhet sérelemdíjat, azaz a nem vagyoni sérelem bekövetkezése a sérelemdíj megítélésének feltétele. A Ptk. 2:52. § (2) bekezdésének a 'jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges' fordulata mentesíti a felperest a hátrány bizonyításának eljárásjogi kötelezettsége alól, de nem vagyoni sérelem hiányában nem teszi lehetővé sérelemdíj követelését.¹² Ez az állásfoglalás megerősítette a felsőbb bírósági gyakorlatnak azt az irányát, amely nem támogatta jelképes összegű sérelemdíj megítélését, mert a sérelemdíj céljával azt nem tartotta összeegyeztethetőnek, hiszen egy ilyen sérelemdíj nem alkalmas sem a sérelem kompenzálására, sem pedig a jogsértéstől visszatartó preventív hatás kifejtésére. A Tanácsadó Testület álláspontját követi a bírói gyakorlat is.¹³ A személyiséget ért sérelem mibenlétét plasztikusan írja körül a Győri Ítéltábla ítéletének következő megállapítása: „A sérelemdíj alkalmazásához szükséges nem vagyoni sérelem *testi vagy lelki* változásokban, illetve a személyiséget körülvevő társadalmi, természeti környezetnek a *személyiségre hátrányos* megváltozásában manifesztálódhat.”¹⁴

4. A sérelemdíj megítélésének feltételei közül elsőként a *jogsértés* tényét kell megállapítani. Maga a Ptk. kimondja, hogy nem állapítható meg a magatartás jogsértő jellege, ha abba a sérelmet szenvedett fél beleegyezett [2:42. § (3) bek.]. Egyetértéssel idézhetjük itt is a Tanácsadó Testület álláspontját, amely szerint nem jogsértő a magatartás, ha azzal a jogsértő alperes törvényes kötelezettségének tesz eleget, vagy ha a sértett felperes által a magatartás eredményeként elszenvedett érdeksérelem azoknak a kockázatoknak a körébe tartozik, amelyek bekövetkezésével a mindennapi életben – az alperes magatartásától függetlenül is – számolni kell. A sérelmet szenvedett fél által adott hozzájáruló nyilatkozat értelmezése során a szűkítő értelmezés indokolt. A személyiségi jogsértésnek *okozati összefüggésben* kell lennie a személyiségi sérelemmel, és azt a sértettnek kell bizonyítania.¹⁵

A releváns személyiségi jogsértés megállapítása esetén a személyiséget sértő alperesnek kell *kimentenie* magát a vonatkozó deliktuális (6:519. §, 6:535. §) vagy kontraktuális (6:142. §) felelősségi mérce szerint.¹⁶ Abban az esetben, ha a személyiségi jogsértést személyfuvarozási (esetleg: utazási) vagy más szerződés megszegése valósítja meg,¹⁷ a Ptk. 2:52. § (2) bekezdésében foglalt utaló szabály folytán a sérelmet okozó fél akkor nem köteles sérelemdíj fizetésére, ha a felelősség alól a Ptk. 6:142. §-ában foglalt, a szerződésszegésért való felelősség alóli kimentés feltételeit bizonyítja. Mivel azonban a sérelemdíj nem kártérítés, a Ptk. 6:143. §-ában

¹² www.kuria-birosag.hu/hu/ptk

¹³ BH2016. 241; BDT2018. 3821; BDT2017. 3657; PJD2017. 3; PJD2017. 9; PJD2016. 14.

¹⁴ PJD2017. 3.

¹⁵ A BH2020. 238. sz. alatt közzétett esetben nem lehetett könnyű megállapítani az okozati összefüggést az „alacsonyabb színvonalú oktatás” miatt megállapított jogsértés és a személyiségi sérelem (a hátrány) között. Kérdéses ezen kívül ebben az ügyben az, hogy „az egyenlő bánásmód követelményének megsértése” mellett lehet-e külön sérelemként értékelni az „alacsonyabb színvonalú oktatást”, ha a jogsértés maga ugyanaz a cselekmény.

¹⁶ A bírói gyakorlat hibátlanul alkalmazza a különböző tényállásokra illő eltérő: felróhatósági, veszélyes üzemi vagy szerződésszegési kimentési klauzulákat: BH2018. 13; BH2018. 141; BDT2019. 4002; BDT2019. 4041; PJD2017. 17.

¹⁷ Lásd KECSKÉS László: *Nem vagyoni sérelmek szerződésszegési jogalapon*. Jogtudományi Közlöny 1980, 16-26. o.

foglalt, a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésének mértékére vonatkozó szabályok a sérelemdíj fizetése iránti kötelezettségre nem alkalmazandók.

5. A jogsértő *mentesülhet* a sérelemdíj-fizetési kötelezettség alól abban az esetben is, ha bizonyítja, hogy a jogsértéssel okozati összefüggésben a felperest nem érte olyan súlyú nem vagyoni sérelem, amely sérelemdíj megítélését indokolná. Ez utóbbi következtetésre a bíróság a Pp. alapján is eljuthat, ha arról hivatalból tudomása van, vagy az köztudomású ténynek tekintendő. Ezen kívül a sérelemdíj iránti igény nem vagyoni sérelem megállapítása esetén is elutasítható, azzal az indokkal, hogy a személyiségi sérelem szankcionálására az adott esetben elegendő egyéb jogkövetkezményeknek (az objektív szankcióknak, azok valamelyikének, esetleg kártérítésnek) az alkalmazása, és sérelemdíj megítélésére ezért nincs szükség.¹⁸ Ebben a felfogásban született a Szegedi Ítéltábla ítélete, amely a bagatell-ügyek kirekesztése céljából kimondja: „Ha az elszenvedett sérelem nem olyan mértékű, amely a sértett fél oldaláról pénzbeli ellensúlyozást, a jogsértő oldaláról pedig magánjogi szankciót igényelne, sérelemdíj alkalmazásának nincs helye”.¹⁹ Ha pedig – mint a gyakorlatban nem ritkán – kizárólag sérelemdíj iránti igényt terjeszt elő a sértett felperes, véleményünk szerint a keresetet azzal lehet elutasítani, hogy az adott esetben a jogsértés megállapítása – mint objektív szankció [2:51. § (1) bek. a) pont] alkalmazása – mellett a sérelem kompenzálásához sérelemdíj megítélése nem szükséges. A jogsértés meglétét ugyanis a bíróságnak akkor is vizsgálnia kell, ha a keresetben csak sérelemdíjat kérnek.

6. A Ptk. a sérelemdíjat egyértelműen *pénzben teljesítendő* szankciónak tekinti,²⁰ és *mértékének* megállapításához az eset összes körülményeinek vizsgálatát írja elő a bíróság számára. A Ptk.-ban a sérelemdíj összegének meghatározásánál példaszerűen kiemelt mérlegelendő szempontok: a jogsértés súlya, ismétlődő jellege, a felróhatóság mértéke, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatása. Véleményünk szerint az új Ptk. koncepcionális változtatása nem zárja ki azt, hogy a sérelemdíj összegének megállapításánál jelentőséghez juthasson a sértettet ért hátrány és annak mértéke is. Mint más összefüggésben említettük, nem tűnik helyesnek az az ítéleti állásfoglalás, amely egyazon jogsértéssel történt többfajta személyiségi jogsérelemet (és hátrányt) magasabb összegű sérelemdíjjal szankcionált.²¹

7. Szeghő tanulmánya a bírói gyakorlat eddigi eredményeinek összegezése alapján mutatja be, hogy a judikatúra mely kérdéseket vont be a személyiségi jogvédelem körébe, mely irányokba nem terjesztette ki ezt a jogvédelmet, és melyek a még eldöntésre váró határesetek. Ez utóbbiak között említi a *kapcsolattartási jog* megsértését, a *vérségi származás megismerésének* jogát, az *utazási szerződés* megszegésével okozott személyiségi jogsérelemeket²² és az *elveszett esély* miatti nem

¹⁸ Így pl. a Fővárosi Ítéltábla 32.Pf. 21.106/2016/7-II. sz. ítélete.

¹⁹ BDT2017. 3657.

²⁰ Ezt a jogkérdést kellett eldöntenie a Kúriának felülvizsgálat eljárásban nem vagyoni kártérítés tekintetében: BH2020. 238.

²¹ BH2020. 238.

²² Ehhez lásd az Európai Bíróság C-168/00 sz. ítéletét; v. ö.: holland Burgerlijk Wetboek 7:510. cikk.

vagyoni jogsértés területét.²³ Ezekhez még feltétlenül hozzá kell számítani a *hozzátartozó elvesztése* miatti sérelmeket is.²⁴ A legnagyobb probléma pedig ma még beláthatatlan; nem lehet megmondani, hogy a magánjogi személyiségvédelem miként lesz képes kezelni a *digitális térben* felmerülő egyre súlyosabb adatvédelmi kihívásokat, például a szociális hálókön elkövetett jogsértéseket.²⁵

2. A jogi személyek szabályai a Ptk. gyakorlatában

1. A Ptk. által a korábbi joghoz képest végrehajtott módosítások közül minden bizonnyal az egyik legnagyobb horderejű változtatás a *jogi személyekre* vonatkozó szabályozásban történt, amelyet *Kisfaludi* András dolgozott ki.²⁶ Új a szabályozás *szerkezeti felépítése*, a szabályok több szinten elhelyezett rendszere. Az első rétegben helyezkednek el a valamennyi jogi személyre irányadó általános szabályok, a másodikban pedig az egyes jogi személyekre vonatkozó rendelkezések. Ez utóbbiakon belül a gazdasági társaságoknál a törvény (mintegy közbeiktatott norma-réteggént) külön képez egy általános részt a valamennyi társasági formára alkalmazandó közös szabályokból. A gazdasági társaságok²⁷ szabályozásánál már maga a kódexbe történt integrálás is jelentős változást jelentett, és megosztotta a jogász közvéleményt.²⁸

E rendszertani újításoknál sokkal lényegesebb a Ptk.-ban a normák *kógens-diszpozitív* jellege terén alkalmazott megoldás. A Ptk. – az áruszerződések szabályozásához hasonlóan – a jogi személyek körében is a lehető legnagyobb szabadságot akarja biztosítani az alapítóknak, illetve a tagoknak, minél szélesebb körben kívánja biztosítani az érintettek autonómiáját. E célkitűzés jegyében garantálja a törvény a jogi személy létesítésének szabadságát [3:4. § (1) bek.], azzal a megszorítással, hogy – szemben az áruszerződések világával – itt típuskénszer

²³ SZEGHŐ Katalin: i. m., 137-140. o. Az esély elvesztésének problémájához lásd JÓJÁRT Eszter: *Az esély elvesztése mint kár?* Jogtudományi Közlöny, 2009, 518-533. o.; BODANOVICH Klára: *A gyógyulási esély elvesztése mint kár, a bírói gyakorlat tükrében.* Iustum Aequum Salutare 2014/3, 29-49. o.; KEMENES István: *Az esély elvesztése mint vagyoni és nem vagyoni hátrány.* Magyar Jog 2018, 657-669. o.; DÖME Attila: *A gyógyulási esély csökkenésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlat vizsgálata.* Forum Sententiarum Curiae 2019/1, 8-10. o.

²⁴ Lásd FÉZER Tamás: *Megőrizve megszüntetni! A sérelemdíj bevezetésének korai tapasztalatai.* In: Öt év, 125-131. o.

²⁵ Lásd PATAKI Árpád: *Anyahajó vagy gyorsnaszád? A személyiségi jogi perek bírói gyakorlatának változásai az új Ptk. hatálybalépését követően.* In: Öt év, 133-138. o.

²⁶ Lásd KISFALUDI András kommentárját, in: VÉKÁS Lajos/GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Wolters Kluwer: Budapest 2020, 1. kötet, III. Könyv, Első Rész, Harmadik-Ötödik Rész.

²⁷ A Ptk. felfogása szerint a szövetkezeteket tevékenységük célja és a változó tagsággal összefüggő változó tőke megkülönbözteti ugyan a gazdasági társaságoktól, de az utóbbiakhoz hasonlóan „a szövetkezeteknél is a tagok közös kockázatára végzett üzletszerű gazdasági tevékenység folyik”. Lásd KISFALUDI András kommentárját (előző lj.), a 3:325. § magyarázatánál.

²⁸ Lásd SÁRKÖZY Tamás: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben?* Magyar Jog, 2008, 796–802. o.

érvényesül.²⁹ A tartalomalakítás szabadságát pedig az biztosítja a törvényben, hogy a jogi személyekre vonatkozó szabályok jelentős hányada a felek számára engedő, diszpozitív jellegű [3:4. § (2)–(3) bek.]. A normák számottevő részének diszpozitív volta jelentős változás a korábbi szabályozáshoz képest. Különösen az egyesületi, a szövetkezeti és a részvénytársasági jogban megszokottnak volt tekinthető a normák kógens jellege.

A Ptk. alapállásánál abból indultunk ki, hogy a törvényhozó nem képes előre látni a jövőbeni jogi személyek alapítói/tagjai tízezreinek elképzeléseit, terveit, ötleteit. Következésképpen a törvény kiindulópontja nem lehet az, hogy maga határozza meg azokat az eseteket, amelyekben a felek eltérhetnek szabályaitól. E helyett a lehető legtágabb körben teret kell nyitni a jogi személyt létrehozó alapítók, illetve a jogi személyt működtető tagok autonómiájának minden olyan kérdésben, amely kizárólag az ő ügyük. Ilyennek tekinti a törvény a jogi személy tagjai, illetve alapítói egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyát érintő, továbbá a jogi személy szervezetére és működésére vonatkozó kérdéseket. Ezért az e kérdéseket szabályozó normák első megközelítésben diszpozitív jellegűek [3:4. § (2) bek.]. A másik oldalról szemlélve a problémát, kógens normákkal csak olyan kérdésekben szab gátat a Ptk. a felek autonómiájának, amelyekben „kívülállók” érdekeinek védelme ezt indokolja. Ahol ilyen érdekek nem forognak fenn, az érintettek számára elegendő eltérést engedő szabályokat ajánlani. Ennek megfelelően – a kifejezetten a törvény által tiltott, vagyis eleve kógens normákkal rendezett eseteken kívül [3:4. § (3) bek. a) pont] – a jogi személy tagjai, illetve alapítói csak akkor nem térhetnek el a törvény rendelkezéseitől, ha az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy ha az eltérés a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza [3:4. § (3) bek. b) pont].³⁰

2. A Ptk. elvi változtatásával kapcsolatos aggályok nem igazolódtak.³¹ Az egyesületekre vonatkozó szabályokat ugyan 2016-ban – részben emiatt – módosítani látták szükségesnek,³² de egészében véve a felsőbb bírósági gyakorlat – törvényhozói beavatkozás nélkül – példás kreativitással megválaszolta a gyakorlatban jelentkező értelmezési kérdéseket. Nyomban a Ptk. hatálybalépése után segítették a szabályok értelmezését a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2014. május 21-23-ai Országos Tanácskozásának állásfoglalásai. Az Új Ptk. Tanácsadó Testülete mindössze két kérdésben találta indokoltnak, hogy véleményt fogalmazzon meg a jogi személyek

²⁹ Változatlanul követhető például a Legfelsőbb Bíróságnak az a Ptk. előtti döntése, amely szerint a „csendestársi” jogviszony létesítésére irányuló megállapodás semmis társasági szerződésnek minősül: BH1999. 16.

³⁰ Lásd KISFALUDI András: *A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben*. Magyar Jog, 2014, 333–342. o. és KISFALUDI András kommentárját (26. lj.), a 3:4. §-nál.

³¹ Lásd AUER Ádám: *A Ptk. III. Könyvének diszpozitív főszabálya és gyakorlata*. In: Öt év, 139-151. o.; DZSULA Marianna: *A vagyoni hozzájárulás teljesítése és a tag helytállási kötelezettsége a Ptk.-ban. (Tőke és/vagy hitelezővédelem)*. In: Öt év, 171-180. o.

³² 2016. évi CLXXIX. törvény. Lásd CSEHI Zoltán kommentárját, in: VÉKÁS Lajos/GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer: Budapest 2020, 1. kötet, III. Könyv, Második Rész,

szabályainak értelmezésével kapcsolatban.³³ A mértékadó ítélőtáblai gyakorlat – helyesen – a következő logikai gondolatmenetet, „objektív tesztet” követi.³⁴

- Egyértelműek azok a szabályok, amelyek az alapítók és a tagok számára *kifejezetten tiltják* és semmisnek nyilvánítják a tőlük való eltérést [3:4. § (3) bekezdés a) pont]. Nyilvánvaló volta ellenére, csak fölös óvatosságból fogalmazott meg véleményt az Új Ptk. Tanácsadó Testülete a következő kérdésben. A jogi személy létesítő okiratának a Ptk. eltérést nem engedő normáiba ütköző rendelkezése érvénytelen marad akkor is, ha a jogi személyt a nyilvántartó bíróság az érvénytelenség észlelése nélkül nyilvántartásba veszi.³⁵

- Kifejezett tilalom hiányában a bíróság először az alkalmazásra kerülő norma tartalmát abból a szempontból vizsgálja, hogy a 3:4. § (2) bekezdés körébe esik-e az eldöntendő kérdés, vagyis a jogi személy tagjai, illetve alapítói egymás közötti vagy a jogi személyhez fűződő viszonyuk körébe, illetve a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása körébe tartozik-e. A törvény ebben a kérdéskörben ismeri el a felek autonómiáját, és itt nyitja meg egyáltalán a felek számára az eltérés lehetőségét. Ha az eldöntendő kérdés nem tartozik a Ptk. 3:4. § (2) bekezdésében így meghatározott körbe, akkor nincs helye további vizsgálatnak, mivel az adott szabálytól való eltérésnek – kifejezett jogszabályi felhatalmazás hiányában – nincs helye,³⁶ és az ilyen rendelkezés jogszabályba ütközés miatt, tilos szerződésként semmis lesz.³⁷ Az autonómia körébe tartozóként kezelte a bíróság – helyesen – azt a kérdést, hogy kft.-nél a társaság ügyvezetése (3:21. §, 3:196. §) igazgatóság létesítésével is megoldható-e.³⁸ Hasonlóképpen válaszolható meg az a kérdés is, hogy elláthatók-e a cégvezetői teendők (3:113. §) munkaviszony helyett megbízási jogviszony keretében. A Debreceni Ítélőtábla helytálló döntése szerint szövetkezet az alapszabályában eltérhet a Ptk. 3:360. §-ának a tag kizárását szabályozó rendelkezéseitől.³⁹ Az ítélőtáblák többségi álláspontja szerint eltérést engedők a jogi személy *határozathozatalára vonatkozó szabályok* a 3:19. § (2) bek.-ben. Hasonlóképpen többségi ítélőtáblai álláspontról beszélhetünk a tekintetben is, hogy a kft. bejegyzését követően egy tagnak több üzletrésze is lehet, mivel egy ilyen helyzet nem ütközik az üzletrészre vonatkozó törvényi előírásokba (3:164. §). A Ptk. nem nevesíti a külön-jogot biztosító üzletrész létrehozásának lehetőségét, így tiltó jogszabályi rendelkezés hiányában erre lehetőség van.⁴⁰ Nem lehet viszont e körbe tartozónak tekinteni például az egyes társasági formák *definícióinak fogalmi elemeit*. Ilyenként fogja fel a bírói gyakorlat kft.-nél a törzsbetét-minimumot is. Kógens normának tekint a judikatúra bizonyos *jogvesztő határidőket* [pl. a betéti társaság

³³ 3:4. § (3) bek. és 3:37. § (1) bek., valamint 3:24. § (1) bek.

³⁴ Lásd ehhez a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2014. május 21-23-ai Országos Tanácskozásának 1. sz. állásfoglalását: <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalások> és DZSULA Marianna: *A gazdasági társaságok szervezeti és működési kereteit meghatározó diszpozitív és kógens szabályok*. Polgári Jog 2017/10. sz.

³⁵ www.kuria-birosag.hu/hu/ptk

³⁶ <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalások>

³⁷ 6: 95. §.

³⁸ BDT2015.30.

³⁹ PJD2018. 26.

⁴⁰ PJD2017. 8.

jogutód nélküli megszűnésénél: 3:158. § (1) bek.], és így kezeli a jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálatára vonatkozó szabályokat is. A részvénykönyvi adatok nyilvánosságára vonatkozó szabályok [3:247. § (1) bek.] kógensek, azoktól az alapszabályban jogszerűen eltérni nem lehet.⁴¹ *Kívülállók érdekei* szenvednének csorbát akkor, ha az alapszabály korlátozhatná kívülállók szabad betekintését a részvénykönyvbe. A Ptk. 3:225. §-a értelmében részvényre a részvénytársaság javára vételi jog – a visszaváltható részvény kivételével – a részvényes mint kötelezett és a részvénytársaság mint jogosult közötti megállapodás alapján jöhet létre, az alapszabály-módosításban nem.⁴²

- Olyan esetben, amikor a vizsgált szabályban érintett kérdés elvileg az előbbi, azaz a felek diszpozíciójának körébe eső kérdésnek minősül, és ezért a norma elvileg diszpozitív jellegű, *második szűrőként* a 3:4. § (3) bekezdés b) pontjában szereplő kizáró körülmények vizsgálatát kell elvégezni. Kizárja a törvény az alapítók/tagok eltérési lehetőségét, ha az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza. Kógens jellegűnek fogta fel – helyesen – a bíróság a Ptk.-nak azt a rendelkezését, amely szerint egyhangú határozat szükséges az alapszabály olyan módosításához, amely egyes tagok jogait hátrányosan érintené, vagy helyzetét terhesebbé tenné [3:102. § (3) bek.].⁴³ Ellenkező értelmezés mellett a *kisebbség jogai* sérülnének. A *hitelezői érdekek* védelme miatt kell kógens szabályként felfogni a vagyoni hozzájárulás vagy a pótbefizetés elmaradása miatt megszűnt tagsági jogviszonnyal összefüggő eljárás szabályait (3:177. § - 3:181. §).⁴⁴ A Civilisztikai Kollégiumvezetők 2014. május 21-23-ai Országos Tanácskozásának 1. sz. állásfoglalása szerint a Ptk. 3:4. § (3) bekezdés b) pontjában meghatározott, a jogi személy törvényes működése feletti felügyelet érvényesülésének akadályozása alatt nemcsak a Ptk. Harmadik Könyv IV. Cím X-XII. Fejezetében a jogi személy *törvényes működésének* biztosítékaként megjelölt eljárásokat, hanem valamennyi, a jogi személyek nyilvántartását végző bíróságok által lefolytatható speciális eljárást is érteni kell.⁴⁵

3. Ily módon a viszonylag kevésszámú probléma is megoldódott. Érthetetlen volt ezért a 2022. január 1-jén hatályba lépett nagyobb törvényhozói beavatkozás. A 2021. évi XCV. törvény szembe ment a Ptk. eredeti koncepciójával, amikor – nem egyszer indokolatlanul – mereven beszűkítette a társasági alapítók/tagok autonómiáját.

3. Szerződésszegési kártérítési felelősség a bírói gyakorlatban

1. A szerződésszegési kárfelelősség szabályozásánál a Ptk. kiindulópontja az, hogy piacgazdasági viszonyok között a felelősség alóli kimentés rendezésénél a

⁴¹ BH2017. 124.

⁴² BH2020. 243.

⁴³ BDT2017.366.

⁴⁴ BDT2016.3568.

⁴⁵ <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalasok>

törvénynek mindenekelőtt a *kockázatok felek közötti helyes elosztását* kell szem előtt tartania és azt a lehető legkiegyensúlyozottabban megosztania. A felelőssé tételtől csak másodsorban kell megelőző (preventív) hatást elvárni. Ezért a „felróhatóság” hiányának bizonyítása melletti mentesülés lehetővé tétele a kontraktuális kárfelelősség területén még akkor sem célravezető, ha arra objektíve tipizált mérce felállításával kerül sor, mint az 1959-es Ptk. 339. §-ában. Az üzleti viszonyokra jellemző nagyszámú, egymással bonyolult kölcsönhatásban álló tényező közül eleve igen nehéz kiválasztani a releváns magatartásokat, és azok között ugyancsak problematikus értékelni az esetleges emberi hibák szerepét és súlyát. Ez a megközelítés a nem kifejezetten üzleti szerződések körében is megfelelő, általában itt is helyes tehát a szerződésszegésért megállapítandó kártérítési felelősség alóli kimentés elszakítása a felróhatósági elvtől. A Ptk. ezért a károkozó kimentési lehetőségét – az ingyenes szerződéseknél kivételt téve (Ptk. 6:147. §) – minden visszerhes szerződésnél, tehát a nem üzleti szerződési viszonyokban is megszigorítja. A Ptk. felfogása szerint – az elmondottak miatt – a szerződéses, azaz önkéntes kötelezettségvállalás nem szerződésszerű teljesítésének szankcionálása nem lehet a szerződésszegő fél igyekezetének függvénye. A másik fél a kárának megtérítésére tarthat igényt akkor is, ha a szerződésszegő történetesen úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.

2. A Ptk. – az előbbi megfontolásokból – a szerződésszegéssel okozott károkozásért való felelősséget *elszakította a felróhatósági elvtől*. Természetesen szerződésszegés esetében sem lehet abszolút a kártérítési felelősség, a szerződésszegő fél számára biztosítani kell megfelelő kimentési lehetőséget. A Ptk. nemzetközi példák (CISG 79. cikk, PECL 3:104. cikk, UNIDROIT Alapelvek 7.1.7. cikk) alapulvételeivel fogalmazta meg a kimentési klauzulát, és *három feltétel együttes (konjunktív) meglétét* írja elő.⁴⁶

2.1. Elsőként azt kívánja meg a Ptk. a szerződésszegés miatt bekövetkezett kárért való felelősség alóli mentesüléshez, hogy a károkozó körülmény a szerződésszegő fél *ellenőrzési körén kívül* merüljön fel. Ez az elvárás tulajdonképpen a *mentesülés alapfeltétele*. Ha az e feltétellel kapcsolatos bizonyítási tehernek a kötelezett nem tesz eleget, (a feltételek konjunktív jellege miatt) a kimentés további feltételeit már nem is kell vizsgálni.⁴⁷ Ha viszont bizonyítást nyer, hogy a szerződésszegést a szerződésszegő fél ellenőrzési körén kívül eső körülmény okozta, a kimentés másik két feltételét (lásd a 2.2. és a 2.3. pontban) is vizsgálni kell, és a kimentés csak akkor lesz sikeres, ha azok is bizonyítást nyernek.

A kötelezett ellenőrzési körén kívül eső körülményeket természetesen nem lehet tételesen felsorolni, de bizonyos típusokat ki lehet emelni. Ilyen körülménynek tekinthetők mindenekelőtt a *vis maior* hagyományos esetei. A fél *ellenőrzési körén kívülinek* tekinthetők tehát a természeti katasztrófák: földrengés, tűzvész, járvány [például a 2019-ben kezdődött ún. új korona-vírusos világméretű járvány (Covid-19) bizonyos következményei], aszály, fagykár, árvíz, szélvihar, villámcsapás stb., továbbá bizonyos politikai-társadalmi események, mint például: háború, forradalom, felkelés, szabotázs, közlekedési útvonal (repülőtér) lezárása. Ide sorolhatók ezen

⁴⁶ Helyesen döntött így a Pécsi Ítéletábra Pf. 20.013/2018/7. sz. alatti ítélete.

⁴⁷ Helyesen döntött így a BDT2017. 3695. sz. alatt közzétett ítélet.

kívül meghatározott állami intézkedések: behozatali-kiviteli tilalmak, devizakorlátozások, embargó, bojkott, országhatár-, országon belüli régiók vagy települések lezárása járvány esetén és hasonlók. Ebbe a körbe tartozhatnak adott esetben súlyos üzemzavarok, valamint a szerződészerű teljesítést lehetetlenné tevő radikális piaci változások (mint drasztikus árrobbanás, a fizetés pénznemének rendkívüli meggengülése stb.).

A másik oldalról közelítve, mindenképpen a szerződészegő fél *ellenőrzési körén belül* lévő okoknak kell tekinteni a kötelezett üzemi rendjében és a szerződészerű teljesítéshez vezető folyamat szervezésében, a kötelezett alkalmazottainak magatartásában, beszerzési nehézségekben megnyilvánuló okokat, továbbá az áru tervezési (fejlesztési) hibáját, különösen, ha a kötelezett maga állítja elő az árut. A bíróságnak az eset összes körülményeit mérlegelve kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy a fél ellenőrzési körén kívül eső körülményként merült-e fel a szerződészerű teljesítés akadálya. Adásvételi és vállalkozási típusú szerződések megszegéséből eredő kárigények megítélésénél sokban eligazítóak a CISG kiterjedt nemzetközi bírósági és választottbírói gyakorlatából nyerhető tapasztalatok.⁴⁸

A *bírói gyakorlat* helyesen alkalmazza a Ptk. megszigorított kimentési rendjének első és alapvető feltételét. A Fővárosi Ítéltábla ítélete szerint nem minősül a tó partján álló szálloda ellenőrzési körén kívül eső oknak az, hogy a stéghez vezető úton – a helyi önkormányzat által elrendelt elsőfokú víz- és kárelhárítási készültség miatt – homokzsákokból álló védgát készült.⁴⁹ Ugyancsak a Fővárosi Ítéltábla állapította meg a következőket: A Ptk. 6:142. §-ára figyelemmel a felperesnek az a nyilatkozata, hogy az ő működési körében felmerült okok miatt nem állt meg a buszsofőr a kijelölt megállóhelyen, a kárfelelősség alóli mentesülésének további vizsgálatát szükségtelenné tette.⁵⁰ A Szegedi Ítéltábla (egy a vevő közreműködésével előállított mezőgazdasági áru szolgáltatására kötött adásvételi szerződés lehetetlenülése kapcsán) ítélete indokolásában a következőket állapította meg: Önmagában nem mentesít a kárfelelősség alól az a körülmény, hogy a szerződészegés olyan okra vezethető vissza, amelyre a kötelezett nem képes hatást gyakorolni, az nem volt általa befolyásolható. Ha ugyanis a károkozó számára elháríthatatlan körülmény a szerződészegő fél ellenőrzési körén belül merült fel, akkor nem mentesülhet a szerződészegő a kárfelelősség alól akkor sem, ha a körülmény egyébként elkerülhetetlen volt.⁵¹

A hivatkozott ítéletek – különböző életbeli tényállásokhoz kapcsolva – véleményünk szerint a törvényhozó szándékával egyező álláspontot foglalnak el:

- a kimentés első és alapvető feltételeként kezelik a szerződészegést előidéző körülmény ellenőrzési körön kívüli jelentkezését, amelynek bizonyítottsága nélkül a másik két feltétel vizsgálata szükségtelen, és megállapítható a kimentés sikertelensége;
- szigorúan, a felróhatósági mércénél magasabb követelményt támasztva értelmezik a kimentés e feltételét;

⁴⁸ Lásd SÁNDOR Tamás/VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi adásvétel*. HVG-ORAC, Budapest, 2005, 468–477. o.

⁴⁹ BDT2017. 3719.

⁵⁰ BDT2017. 3695.

⁵¹ BDT2018. 3952.

- az ellenőrzési körön belül jelentkező elháríthatatlan körülményt (*belső vis maior*) nem tekintik kimentési lehetőségnek.

Véleményünk szerint az alakulóban lévő gyakorlat megerősíti azt az eredeti törvényhozói koncepciót, amely szerint a Ptk.-ban a szerződésszegésért való kártérítési felelősség kimentési feltételrendszere – eredményében – *nem különbözik a fokozott veszéllyel járó felelősség* alóli kimentés feltételeitől. A bírósági ítéletek – helyesen! – ellenőrzési körön belül jelentkező elháríthatatlan körülmény (*belső vis maior*) esetén ugyanúgy nem teszik lehetővé a kontraktuális kárfelelősség alóli kimentést, ahogy a veszélyes üzemi felelősségre vonatkozó törvényi rendelkezés [Ptk. 6:535. § (1) bekezdés második mondat.]. A két törvényhely *megfogalmazásbeli különbsége* nem a jogilag releváns mozzanatot, hanem a két felelősségi mező tényállása közötti eltérést juttatja kifejezésre. A szövegbeli eltérések ellenére fenntartás nélkül kimondható tehát: a megszigorított szerződésszegési kártérítési felelősség alól ugyanolyan nehezen lehet mentesülni, mint a veszélyes üzemi felelősség alól. Véleményünk szerint ilyen értelmezés felel meg a törvényhozói szándéknak. A törvénynek ezt az értelmet tulajdonítva érhető el, hogy a szerződésszegésért megállapítandó kártérítési felelősség alóli mentesüléshez (Ptk. 6:142. §) szigorúbb követelményeket támasszon a bíróság, mint szerződésen kívüli kárfelelősség (Ptk. 6:519. §) esetében.

2.2. A kimentés második feltételeként támasztja a Ptk. azt a körülményt, hogy a szerződésszegő fél számára a saját ellenőrzési körén kívül felmerülő mozzanat *ne legyen előre látható*. Következésképpen nem ad alkalmat a kártérítési felelősség alóli mentesülésre a fél ellenőrzési körén kívül felmerülő teljesítési akadály sem, ha azzal (például a közlekedési útvonal lezárásával vagy az állami export- vagy importtilalommal) a kötelezettnek a szerződés megkötéskor objektíve, azaz a szerződésszegő fél helyzetében lévő személy mércéjével mérve, számolnia kellett. Az előreláthatóságot tehát nem a konkrét szerződésszegő személyre vonatkoztatva, hanem az ő helyzetében lévő személy objektív mércéjével mérve kell vizsgálni. Egyértelműen kifejezésre juttatja a törvényszöveg, hogy az előreláthatóság a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülményre, vagyis a szerződésszegésre és nem a kárkövetkezményekre vonatkozik, másként értelmezendő tehát, mint a Ptk. 6:143. § (2) bekezdésében.

Az előreláthatóság vizsgálatának időpontja a *szerződéskötés időpontja*, azaz a *kötelezettség vállalásának időpontja*. Ekkor kell ugyanis a kötelezettnek felmérnie azt, hogy képes-e szerződésszerű teljesítésre. Tartós szerződéseknél: vállalkozási és megbízási típusú szerződéseknél (így a megbízottként eljáró vezető tisztségviselő jogviszonyában is), használati szerződéseknél stb. a szerződés fennállása alatt változhatnak a kötelezettségek; azok módosulhatnak, új kötelezettség vállalására kerülhet sor stb. Értelemszerűen, ilyen esetben a *megszegett kötelezettség vállalásának időpontjában* vizsgálendő a szerződésszegésre vezető körülmény előreláthatósága. Egyértelműen erre a következtetésre kell jutnunk a rendelkezés teleológiai értelmezése alapján.

2.3. Harmadik konjunktív feltétele a kimentésnek, hogy *nem volt elvárható*, hogy a szerződésszegő fél a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülményt *elkerülje*, vagy annak kárkövetkezményeit *elhárítsa*. E normában a „vagy” kötőszó használata

nem vagylagosságot, hanem együttességet jelent; a szerződésszegő félnek a fenyegető kár elkerülésére és a kár elhárítására egyaránt törekednie kell. A törvény elvárja tehát a kötelezett tevőleges kármegelőző és kárelhárító magatartását.⁵²

A kimentésnek e feltétele lényegében a Ptk. 1:4. § (1) bekezdésében meghatározott alapelvi tétel megfelelő alkalmazását, konkretizálását kívánja meg.⁵³ Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy ez nem jelentheti a felróhatósági mérce általános érvényesítését a kimentésnél. Az elvárhatóság követelménye kizárólag a kimentés e harmadik feltételének vizsgálatánál játszik szerepet, amikor tehát a kötelezettnek sikerült azt bizonyítania, hogy a teljesítés akadálya az ellenőrzési körén kívül merült fel, és azt is, hogy az akadály a kötelezettség vállalásakor nem volt előre látható. Az elvárhatóság követelménye a szerződésszegésre vezető körülmény elkerülése és elhárítása szempontjából a kötelezettől a szerződésszerű teljesítés érdekében elvárt erőfeszítés végső határát jelöli ki. Rendszerint akkor teljesül ez a kimentési feltétel, ha a teljesítési akadály kárkövetkezménye a kötelezett által nem volt befolyásolható.

Míg a Ptk. az előző (második) kimentési feltételt, azaz az akadály előreláthatóságát a szerződéskötés időpontjában rendeli vizsgálni, addig ez a harmadik feltétel – értelemszerűen – a *szerződésszegés időpontjában* vizsgálandó.

3. A Ptk. kimentő (exculpációs) bizonyítási rendszert fogad el: a törvény a *bizonyítási terhet* mindhárom kimentési feltétel tekintetében a szerződésszegő fél vállára helyezi.⁵⁴

4. A Ptk. – a korábbi joggal egyezően – a szerződésszegési kártérítés körében is a *teljes kártérítés elvéből* indul ki. A kártérítésnek a jogosultat lehetőség szerint olyan helyzetbe kell hoznia, mint amilyenben szerződésszerű teljesítés esetén lett volna. Korlát nélkül érvényesül a teljes kártérítés elve a szerződésszegés következtében magában a *szolgáltatásban* felmerült károk, az ún. „*tapadókárok*” tekintetében. A kárért felelős szerződésszegőnek teljes egészében meg kell tehát térítenie magában a szolgáltatás tárgyában keletkezett károkat [6:143. § (1) bek.]. Tapadó kárnak számít például hibás teljesítés esetén a szolgáltatásban a szavatossági jogok keretében nem reparálódott kár (értékcsökkenés), a kötelezett késedelme alatt a szolgáltatásban bekövetkezett értékcsökkenés (fizikai, erkölcsi amortizáció). A kártételeknek ebbe a körébe tartoznak az elmaradt szolgáltatás pótlásához, a hibás teljesítés reparálásához (kijavításához, kicseréléséhez) szükséges vagy a teljesítés késedelméből eredő indokolt költségek is. Általánosítva megállapíthatjuk: tapadókárok mindazok az indokolt kiadások, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a szerződésszegésnek a szolgáltatásban magában jelentkező következményei megszűnjenek, és a *jogosult teljesítési érdekének sérelme kompenzálódjék*. A tapadókárok körébe sorolt kártételekkel, vagyis a teljesítési érdeksérelem okozta károkkal – mint a szerződésszegés lehetséges következményeivel – a

⁵² Ugyanígy LESZKOVEN László: *Szerződésszegés a polgári jogban*.² Complex: Budapest, 2018, 168. o.

⁵³ Más megközelítéssel eltérő álláspontot foglal el KEMENES István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései. *Magyar Jog* (2017), 1–10. o.

⁵⁴ A kontraktuális kárfelelősség alóli kimentés témájához kapcsolódó mérvadó jogirodalomból lásd FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-ORAC: Budapest, 2015, 111–116. o.; KEMENES: i. m.; LESZKOVEN: i. m., 165–170. o.; VÉKÁS Lajos: *Szerződési jog. Általános rész*.² ELTE Eötvös Kiadó: Budapest, 2019, 244–246. o.

szerződésszegő félnek (pontosabban: az ő helyzetében lévő személynek) szerződésszegése esetére mindig *elve számolnia* kell. Ezért kell a tapadókárokat teljes egészükben megtéríteni. Természetesen: a kárt a károsultnak – mint a kártérítési felelősség alapvető feltételét – az igénye előterjesztésénél meg kell határoznia, és a *bizonyítás terhe* is az ő vállán nyugszik.

A Ptk. a 6:141. §-ában felhatalmazza a jogosultat, hogy követelhesse a kötelezettől az eredeti szerződésben és a *fedezeti szerződésben* kikötött ellenértékek közötti különbség, továbbá a fedezeti szerződés megkötéséből eredő költségek megtérítését. A törvény ezzel a megoldással mintegy tapadókárként kezeli a fedezeti vétel (vagy fedezeti eladás) kapcsán felmerült veszteségeket is. Ezek ugyan nem a szolgáltatásban magában keletkező károk, mint az „igazi” tapadókárok, de közvetlenül a jogosult *teljesítési érdekének kielégítéséhez* tartoznak. A törvény ezzel a megoldással kifejezésre juttatja azt, hogy a fedezeti ügyletkötés során felmerülő kiadásokkal a szerződésszegő félnek mindig számolnia kell. Tapadó kárként való kezelésük mellett szól az is, hogy a szerződő felek között – a kárenyhítési kötelezettség esetleges megszegésével (például alkalmatlan időben kötött fedezeti szerződéssel) – megbomlott vagyoni egyensúly kármegosztással ugyanúgy biztosítható, mint a szolgáltatásban magában keletkezett károk esetében. Mindezek miatt a 6:143. § (2) bekezdésében a következménykárokkal kapcsolatban szereplő előreláthatósági klauzula alkalmazására nem kerülhet sor. A 6:141. §-ban „a kártérítés szabályai szerint” fordulat a felelősség feltételeire (6:142. §) és – a 6:144. § utaló szabályán keresztül – a kár megtérítésével kapcsolatos deliktuális kártérítési szabályokra vonatkozik.⁵⁵ Az itt kifejtett állásponttal egyezően állapítja meg a Győri Ítéltábla ítéletének indokolása: „Ha a jogosult a teljesítéshez fűződő jogos érdekének kielégítése céljából fedezeti szerződést köt, kártérítés formájában követelheti a szerződésszegő kötelezettől az eredeti szerződés és a fedezeti szerződés ellenértéke közötti különbséget, továbbá a fedezeti szerződés megkötéséből eredő költségeit is.”⁵⁶

5. A kártérítés kiegyenlítő funkciójából következik, hogy vele nemcsak a szolgáltatás tárgyában keletkezett hátrányokat, a tapadókárokat kell reparálni, hanem ki kell egyenlíteni a szerződésszegés következtében a *jogosult egyéb vagyonában* keletkezett károkat, az ún. *következménykárokat*, továbbá az általa a szerződésszerű teljesítéstől joggal várható vagyoni előnyök elmaradását, az ún. *elmaradt hasznokat (lucrum cessans)* is. A Ptk. szerint a következménykárokkal kapcsolatban és az elmaradt hasznok tekintetében azonban – szemben a tapadókárokkal – *nem érvényesül automatikusan a teljes kártérítés elve*. A Ptk. tételes szabállyal, *előreláthatósági klauzula* felállításával [6:143. § (2) bek.] korlátozza a szerződésszegéssel okozott következménykárok és elmaradt hasznok megtérítendő mértékét.⁵⁷ Az előreláthatósági klauzula alkalmazása azt jelenti, hogy

⁵⁵ Eltérően közelíti meg a kérdést BORONKAY Miklós: *Kártérítés fedezeti szerződés alapján*. Magyar Jog, 2015/5. sz., 474–488. o.

⁵⁶ Győri Ítéltábla Pf. 20.014/2018/7.

⁵⁷ Lásd VÉKÁS Lajos: *Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél*. Magyar Jog, 2002/9. sz., 513–526. o.; VÉKÁS Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Complex: Budapest 2008, 811–813. o.; CSÖNDES Mónika: *A Ptk. 6:143. § (2) bekezdésében foglalt előreláthatósági korlátról*. Polgári Jog (online), 2016/7–8. sz.; CSÖNDES Mónika: *A Ptk. 6:143. §*

a következménykárok és az elmaradt hasznok megtérítendő összege nem haladhatja meg azt a veszteséget, amelyet a szerződéshez fűződő fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott, illetve amelyet előre kellett látnia azon tények és körülmények alapján, amelyekről mint a szerződéshez fűződés lehetséges következményeiről az említett időpontban tudott vagy tudnia kellett. Az előreláthatósági korlát célja a *szokatlan, rendkívüli* és ezért *előre nem is kalkulálható* károk megtérítési kötelezettségének kizárása. Az adott üzletágban szokásosnak tekinthető kárkövetkezményeket viszont a szerződéshez fűződő félnek előre kell látnia és meg kell térítenie. A kockázatok ismeretében hozhat reális döntést a szerződés megkötéséről és annak feltételeiről: az ellenszolgáltatásról, az esetleges felelősségkorlátozásról, illetve biztosítási szerződés kötéséről stb. Az előreláthatóság követelménye nem megy el odáig, hogy a szerződő félnek a várható kockázatokat részleteiben, a kárkövetkezmények összegszerűségére kiterjedően ismernie kelljen. Elegendő, de egyben szükséges is, hogy az illető fél felismerhette: esetleges szerződéshez fűződése milyen *jellegű*, illetve a szokásosnál jelentősebb *nagyságrendű* kárt idézne elő.

Az előreláthatósági klauzula bevált, nemzetközi egyezményben (Bécsi Nemzetközi Adásvételi Egyezmény, CISG 74. cikk) és modelltörvényekben (PECL 9:503. cikk, UNIDROIT Alapelvek 7.4.4. cikk) is alkalmazott jogi eszköz a szerződésből eredő piaci és egyéb kockázatoknak a szerződő felek közötti igazságos megosztására. Ösztönzi a szerződő felet arra, hogy a szerződéskötéskor szükség szerint tájékoztassa partnerét egy esetleges szerződéshez fűződés várható rendkívüli kárkövetkezményeiről, különösen a lehetséges következménykárok és a *lucrum cessans* szokatlan nagyságáról.

A Ptk. az előreláthatóság fogalmát (ugyanúgy, mint a Ptk. 6:142. §-ában a kimentésnél) *objektív értelemben alkalmazza*. Ennek megfelelően az előreláthatósági követelményt nem a konkrét szerződéshez fűződőre, hanem egy hasonló helyzetben lévő személyre vonatkoztatva, általánosítva kell érteni. A szerződést megszegő fél felelőssége ezért nemcsak az általa ténylegesen előre látott károkra terjed ki, hanem mindarra, amit egy, az ő helyében megfelelően [Ptk. 1:4. § (1) bekezdés], azaz észszerűen és gondosan eljáró személy előre látott volna. Ebbe a körbe tartozik mindaz, amit a jogosult (esetleg üzleti titkainak a másik féllel történő, azok bizalmas kezelését kérő közlésével) a szerződéskötést megelőzően a szerződéssel kapcsolatban a kötelezett tudomására hozott. Ilyen információk lehetnek különösen a szerződés teljesítéséhez fűződő speciális elvárások, az áru (szolgáltatás) különleges felhasználási módja és célja stb. A Fővárosi Ítéltábla példásan alkalmazta az itt tárgyalt törvényi rendelkezést.⁵⁸

(2) bekezdésében foglalt előreláthatósági korlát szabályának tényállási elemeiről. Polgári Jog (online), 2017/2. sz.; FUGLINSZKY Ádám: *Megye-e kártérítési jogunk az előreláthatósági klauzula által elébb? Felróhatóság, adekvát kauzalitás és előreláthatóság a szerződéshez fűződés okozott következménykárok kezelésében*. Acta Conventus de Iure Civili, Tomus VII (2007) 225-261. o. Az „előreláthatóság” egész intézményét történeti és jogösszehasonlító módszerrel is feldolgozó monográfia CSÖNDES Mónika: *Előrelátható károk? Az előreláthatósági korlát hatása a szerződéshez fűződés kártérítési jogunkra*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016.

⁵⁸ Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.693/2018/5.

A kárkövetkezmények és kockázatok előreláthatósága szempontjából a *szerződéskötés időpontja* mérvadó. Ebben az időpontban tud ugyanis dönteni a szerződő fél a szerződéses kötelezettségvállalásról és annak feltételeiről: ellenértékéről, esetleg a kockázat biztosításáról stb. Ahhoz pedig, hogy a kötelezett megalapozottan hozhasson döntést, szerződő partnerének (a későbbi károsultnak) eddig az időpontig kell a helyzet kívánta tájékoztatás formájában gondoskodnia a szükséges információkról. Az e kérdés körül a jogirodalomban felmerült viták miatt hangsúlyozzuk: az előreláthatóság vizsgálatának időpontja *tartós szerződéses jogviszonyok* esetében – például megbízási szerződéseknél – is a szerződéskötés időpontja. Ha a kötelezett a jogviszony keretében új feladatot vállal, természetesen ennek az időpontja mérvadó, hiszen ilyenkor – legalábbis ráutaló magatartással – *szerződésmódosításra* kerül sor, amelynek során a megbízott újra mérlegelheti a szerződésszegésével járó kockázatot, és adott esetben új feltételeket (ellenszolgáltatást) is kiköthet. Hasonlóan ítélt meg a *vezető tisztségviselő* felelőssége az ügyvezetési tevékenysége során a jogi személynek okozott károkért. Ezekre a Ptk. [3:24. § (1) bek.] a kontraktuális felelősség szabályainak alkalmazását írja elő, függetlenül attól, hogy a tisztség betöltésére megbízási vagy egyéb jogviszony keretében kerül sor.

Mivel a megtérítendő kár (és azon belül annak mértéke) a szerződésszegő fél felelősségének egyik alapvető előfeltétele, bizonyítása a kárt szenvedett jogosult terhére esik. A Ptk. [6:143. § (2) bek.] egyértelművé teszi, hogy a kárkövetelés bizonyítása keretében a károsultat terheli a *bizonyítási kötelezettség* arra vonatkozóan is, hogy a szerződésszegő fél a szerződésszegés kárkövetkezményeit mennyiben látta előre, illetve kellett, hogy előre lássa.⁵⁹ A károsult van ugyanis abban a helyzetben, hogy bizonyítani tudja: a rendkívüli nagyságú kárkövetkezményekről tájékoztatta a kötelezettet, illetve ő milyen más forrásból kellett hogy ismerje azokat.

Azt a felet, aki a szerződést *szándékosan* szegi meg (például megtagadja a teljesítést, másnak adja el a leszerződött árut), a Ptk. nem védi az előreláthatósági klauzulával, neki a jogosult teljes kárát meg kell térítenie. E megoldásban a Ptk. nem a Bécsi Nemzetközi Adásvételi Egyezmény (CISG)⁶⁰ és az UNIDROIT Alapelvek, hanem más nemzetközi (például fuvarozási) egyezmények és a PECL példáját követi. A szándékosság a szerződésszegésre és nem a károkozásra vonatkozik. A Győri Ítéltábla által helybenhagyott ítélet alkalmazta ezt a törvényhelyet.⁶¹ Természetesen a kártérítési felelősség kiinduló alapfeltételei, köztük a szerződésszegés és a kár közötti okozati összefüggés itt is vizsgálendő. A Fővárosi Ítéltábla helyesen állapította meg például, hogy mivel szándékos szerződésszegés történt, a kötelezett a következménykárokat teljes egészében köteles lenne megtéríteni; a jogosult azonban olyan következménykárok iránti igénnyel lépett fel, amelyek semmilyen okozati összefüggésbe nem hozhatók a szerződésszegéssel, illetve amelyek nem kárigényként lennének érvényesíthetők, hanem egyéb igényt

⁵⁹ Lásd Kúria Pfv. 20.904. 2018/9.

⁶⁰ Lásd SÁNDOR Tamás/VÉKÁS Lajos: i. m., 433–445. o.

⁶¹ Győri Ítéltábla Pf. 20.014/2018/7.

alapozhatnának meg.⁶²

6. A szerződésszegési kártérítési jog a szerződési jog egyik központi intézménye; rendkívüli jelentősége van ezért szabályai helyes alkalmazásának. A Ptk. néhány fontos változtatással tette alkalmassá ezt a jogterületet a piacgazdaság követelményeinek kielégítésére. Összefoglalásunk végén megállapíthatjuk, hogy a felsőbbírósági gyakorlatban a törvény célkitűzéseinek valóra váltása érdekében, helyesen alkalmazták a megújított kontraktuális kártérítési jogot.

Irodalomjegyzék

- FÉZER Tamás: *Megőrizve megszüntetni! A sérelemdíj bevezetésének korai tapasztatai*. In: *Öt év*, 125-131. o.
- FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-ORAC: Budapest, 2015, 111–116. o.
- KECSKÉS László: *Nem vagyoni sérelmek szerződésszegési jogalapon*. Jogtudományi Közlöny 1980, 16-26. o.
- KISFALUDI András: *A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben*. Magyar Jog, 2014, 333–342. o.
- LESZKOVEN László: *Szerződésszegés a polgári jogban*.² Complex: Budapest, 2018, 168. o.
- PATAKI Árpád: *Anyahajó vagy gyorsnaszád? A személyiségi jogi perek bírói gyakorlatának változásai az új Ptk. hatálybalépését követően*. In: *Öt év*, 133-138. o.
- SÁNDOR Tamás/VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi adásvétel*. HVG-ORAC, Budapest, 2005, 468–477. o.
- SÁRKÖZY Tamás: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben?* Magyar Jog, 2008, 796–802. o.
- SZABÓ Csilla: *„A sérelem bére” – új bírói gyakorlat a nem vagyoni sérelem megítélése kapcsán*. Polgári Jog 2017/ 7–8. sz.
- SZABÓ Csilla: *„A sérelem bére” – új bírói gyakorlat a nem vagyoni sérelem megítélése kapcsán*. Polgári Jog 2017/ 7–8. sz.
- SZEGHŐ Katalin is: *Sérelemdíj – kérdések és kezdeti tapasztalatok*. Magyar Jog 2020, 136-145. o.

⁶² Fővárosi Ítéletábra Pf. 20.620/2018/6.